

Asia Tekstiilitöihin liittyvät tekijänoikeuskysymykset
Hakija I.K.
Annettu 02.09.2003

LAUSUNTOPYYNTÖ

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

I.K. (jäljempänä hakija) on 19.05.2003 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekstiilitöihin liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä.

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, ovatko P.K.:n valmistamat ja markkinoimat käsityötuotteet hakijan valmistamien käsityötuotteiden kappaleita tai muunnelmia, joita ei voi valmistaa ja saattaa yleisön saataviin ilman hakijan suostumusta.

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostoa selvittämään hakijan töiden sekoitettavuutta P.K.:n töihin seuraavien P.K.:n suunnittelemien tuotteiden osalta: 1) punainen takki, 2) sininen takki, 3) vihreä takki, 4) musta takki, 5) vihreä takki, 6) vihreä mekko, 7) punainen seinävaate. Kuvat näistä P.K.:n tuotteista ovat lausuntopyynnön liitteenä (sivut 1 - 3). Hakija pyytää vertaamaan kyseisiä tuotteita hakijan tuotteisiin. Kuvat hakijan tuotteista ovat lausuntopyynnön liitteenä (sivut 4 - 9).

Perustelut

Hakija kertoo toimineensa käsityöläisyrittäjänä vuodesta 1984 lukien valmistamalla tekstiilituotteita nauha-aplikoimalla. Hakijan tuotteisiin kuuluu mm. vaatteita, kuten kääntötakkeja ja anorakkeja, sekä pusseja, kasseja, seinävaatteita, tyynyjä ja peittoja.

Lausuntopyynnön mukaan P.K.:n tuotevalikoima on hakijan tuotevalikoiman kanssa lähes identtinen. Vuonna 2000 P.K. on lausuntopyynnön mukaan laajentanut omaa tuotevalikoimaansa käsittämään mm. kääntötakit ja pitkät liivit eli takkiliivit, jotka ovat hakijalle tunnusomaisia tuoteryhmiä.

Lausuntopyynnössä todetaan hakijan tuotteiden olevan uniikkeja. Hakijan tuotteille on tunnusomaista niihin nauha-aplikoimalla tehdyt lehdykkäkuviot sekä ympärökanttaus. Lehdykkäkuviolle on tyypillistä se, että lehdillä on nauha-aplikoitu varsi ja että lehden päästä ja/tai sivuilta varsi jatkuu samanlaisena nauha-aplikoituna nauhana usein haaroittuneena ylöspäin. Nauha-aplikoitu varsi kulkee usein teoksen alareunasta yläreunaan. Nauhan kulkureitille on tunnusomaista usein "elävä viiva" eli mutkittelu. Lausuntopyynnön mukaan elävän viivan käyttö ja lehdykkäkuvio on jo 1980-luvulta lukien yhdistetty tunnusomaisena hakijan tuotteisiin. Vastaavantyyppiset nauha-aplikoimalla tehdyt lehdykkäkuviot ja ympärökanttaus ovat lausuntopyynnön mukaan ominaisia myös P.K.:n tuotteille.

Lausuntopyynnön mukaan P.K. on toiminut vuosina 1995-2000 epäsäännöllisesti hakijan alihankkijana ompelemalla hakijan suunnittelemlia tuotteita hakijan yritykselle. Lisäksi P.K. on samana aikana myynyt hakijan tuotteita jälleenmyyjänä myyntitilisopimuksella. Hakijan ja P.K.:n yhteistyö on päätynyt vuonna 2000, kun P.K. on alkanut itse valmistaa tuotteita, jotka ovat lausuntopyynnön mukaan sekoittuneet hakijan tuotteiden kanssa. Lausuntopyynnössä todetaan P.K.:n tuotteiden muistuttavan hakijan tuotteita niin paljon, että P.K.:n töitä on luultu hakijan tekemiksi. P.K.:n tuotteiden kokonaisvaikutelma on hakijan mukaan samanlainen kuin hakijan tuotteissa. Sekoitettavuuden vaaraa lisää se, että molempien tuotteet ovat korkealaatuisia käsityöteoksia, joita markkinoidaan samalle kohdeyleisölle ja samoilla messuilla, mikä lisää sekoitettavuuden vaaraa.

Hakijan työt on lausuntopyynnön mukaan tehty ennen vuotta 2000, P.K.:n työt taas vuonna 2000 tai sen jälkeen.

Lausuntopyynnön liitteistä ilmenee lisäksi seuraavaa (M.H.:n ja A.F.:n lausunnot).

Hakijan ja P.K.:n yhteistyö on alkanut vuonna 1994 Helsingissä viiden käsityöläisen ryhmässä. Tähän ryhmään kuului kuusi käsityöläisyksityisyrittäjää, ml. hakija, P.K. ja A.F. Ryhmä valmisti ja myi vaatteita ja asusteita. Yhteistyön luonne oli avoin ja jokainen tuli tietämään toisensa liike- ja tuotesalaisuuksia. Yhteistyö perustui sopimukseen ja luottamukseen siitä, että toisen liikeideaa kunnioitetaan eikä sitä käytetä ilman lupaa. A.F. katsoo lausuntopyynnön liitteenä olevassa "todistajanlausunnossaan", että P.K.:n nykyinen toiminta on heidän sopimuksensa vastaista.

M.H. kertoo puolestaan, että hakija teki jo vuonna 1994 pääosin tuulikankaasta valmistettuja, nauhoiin applikoituja vaatteita, pääasiassa kääntötakkeja, anorakkeja, mekkoja jne. Hänen tuotteilleen ovat aina olleet leimallisia taitavasti tehdyt leikkaukset, applikoinnit ja värien harmoninen yhteensovittaminen. P.K.:n tuotantoon puolestaan kuului

pelkästään gobeliinikankaasta valmistettuja tuotteita, pääosin liivejä, laukkuja ja kukkaroita. Tuotteet olivat täysin toisistaan poikkeavia. M.H.:n mukaan P.K.:n nykyisin valmistamat tuotteet ovat hakijan tuotteiden kanssa niin samankaltaisia, että erehtymisen vaara on ilmeinen.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut P.K:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen. P.K. toteaa 01.07.2003 päivätyssä vastineessaan seuraavaa.

P.K. toteaa, että hänen tuotteissaan oleva aplikointi on lehdykkä, jonka hän on luonut jo vuonna 1994. P.K. ihmettelee, kuinka hakijan Kukkakuvio on yhtäkkiä muuttunut "lehdykäksi", josta hakija lausuntopyynnössään kertoo. P.K. kertoo myös, että hänen tuotteissaan on ollut ympärikäntäys jo ennen kuin hän on tutustunut hakijaan. P.K.:n hakijalle tekemät alihankintatyöt ovat olleet valmiiksi leikattujen kappaleiden ompelua valmiiksi tuotteiksi. P.K. toteaa myös, ettei hän ole nähnyt hakijan tuotteita kolmeen vuoteen, ja etteivät he ole olleet samoilla messuilla myymässä tuotteitaan.

Edelleen P.K. toteaa, että hakijan toimittamista kuvista ilmenevä oviverho ja siinä käytetty kuviointi ei ole hakijan tekemille tuotteille tyypillinen. P.K. toteaa, että mainittu oviverho on mahdollisesti tehty tarkoituksella hänen tuotteensa (lehdykän) näköiseksi.

P.K. toivoo, että tekijänoikeusneuvosto huomaisi hänen lehdykkänsä ja hakijan kukkakuvion eron. P.K. on tässä tarkoituksessa liittänyt vastineeseensa lisäkuvia tuotteistaan yrityksensä alkuajoilta. P.K. toteaa, että hänen tuotevalikoimaansa kuuluvat vuoritetut istuvat jakut ja bleiserit. P.K.:n mukaan hänen ja hakijan eli I.K.:n tuotteiden mallit ja kaavoitus ovat täysin erilaisia.

Vastineen liitteenä on lisäksi asiassa aikaisemmin käytyä kirjeenvaihtoa sekä useiden henkilöiden asiassa antamia lausuntoja.

L.K.:n mukaan hakijan ja äitinsä tuotteet eroavat toisistaan hyvinkin paljon. Materiaalit ja värit, joita he käyttävät tuotteissaan, ovat hyvin erilaisia. P.K. käyttää aplikointiin nahkaa, kun taas hakija käyttää puuvillaista vinonauhaa. Aplikointi työskentelytapana ei voine olla kenenkään yksinoikeus, sillä tuotteiden aplikointia tekevät Suomessa useat käsityöläiset, kukin omalla tyyllillään. Kuvio, jota hakija vaatteisiinsa aplikoi, on hakijan mukaan kukkakuvio, kun taas P.K. aplikoi lehteä. Hakija käyttää tuotteissaan puuvillaisia kankaita, kun taas L.K.:n kertoman mukaan hänen äitinsä tuotteet on valmistettu villakankaista, pellavasta, ulkoilukankaista sekä erilaista sekoitekankaista.

Myös hakijan ja P.K. vaatteiden mallit eroavat L.K.:n mukaan toisistaan huomattavasti. Hakijan valmistamat vaatteet ovat malleiltaan huomattavasti yksinkertaisempia kuin P.K.:n valmistamat. Hakijan vaatteet ovat yleensä vuorittomia "pussimallisia" anorakkeja, mekkoja ja takkeja, kun taas P.K. valmistaa vaatteensa istutetuilla hihoilla ja vuoritettuina. P.K. valmistaa takkeja ja jakkuja myös asiakkaan omilla mitoilla.

Vastineen liitteenä olevasta, asiassa aikaisemmin käydystä kirjeenvaihdosta (P.K.:n hakijan asiamiehelle lähettämä kirja) ilmenee seuraavaa. Hakija kertoo tehneensä omiin tuotteisiinsa nahasta tehtyä aplikoitua lehdykkää jo silloin, kun hän teki yhteistyötä hakijan eli I.K.:n kanssa. Tuolloin se esiintyi P.K.:n vaatteissa yksittäisenä lehtenä takin hihansuissa tai liivin selkämyksessä. Hakija on siis jo yrityksensä alkuajoista lähtien tehnyt valmistamiinsa tuotteisiin nahka-aplikointia ja nahkaisia somistuksia. P.K. toteaa, että aplikoinnin muoto on tietenkin kymmenen vuoden tuotekehityksen saatossa muuttunut ja kehittynyt. P.K. kertoo tekevänsä tälläkin hetkellä toisistaan hyvinkin poikkeavia aplikointeja, jotka ovat mm. kolmion ja neliön muotoisia.

P.K. toteaa, että hakijan tuotteissaan käyttämä aplikointi (kukkakuvio) ei ole sama asia kuin hänen tekemänsä lehdykkä. P.K. toteaa, että hän ei ole missään vaiheessa kopioinut hakijan tekemiä tuotteita tai koettanut tehdä omista tuotteistaan hakijan tuotteiden kanssa samankaltaisia. P.K. ei katso syyllistyneensä tekijänoikeuden loukkaamiseen, sillä aplikointiin työmuotona ei ole kenelläkään tekijänoikeutta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Ennen varsinaisen lausunnon antamista tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sen toimivalta perustuu tekijänoikeuslain 55 §:ään, jonka mukaan tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelemisessä ja antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa näyttökysymyksiin tai tulkita tehtyjä sopimuksia. Tekijänoikeusneuvosto ei täten voi arvioida lausuntopyynnössä tarkoitetun asian tapahtumainkulkuun liittyviä näyttökysymyksiä tai ottaa kantaa hakijan ja P.K.:n välisen yhteistyön sisältöön.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää luettelon, jonka mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa kuvataiteen teoksia sekä taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. TekijäL 1 §:n luettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla kuin säännöksessä mainitulla tavalla.

TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Muunnelman tekeminen teoksesta ja sen saattaminen yleisön saataviin kuuluu siten TekijäL 2 §:n mukaan tekijän yksinoikeuden piiriin ja edellyttää täten tekijän lupaa.

Teos saatetaan TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon eli ylitettävä ns. teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Ideoita, aiheita, periaatteita tai teknisiä ratkaisuja sinänsä ei suojata, vaan muotoa, jossa ne on teoksessa ilmaistu.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli fyysiselle henkilölle. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla; rekisteröintiä tai muita toimenpiteitä ei tarvita. Tekijänoikeuden siirtymistä koskevat TekijäL 27 § - 29 §:n yleiset säännökset.

Teos voidaan luoda myös useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään TekijäL 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta vain omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että kuvitusta. Yhteenliitettyihin teoksiin ei sovelleta TekijäL 6 §:n yhteisteoksia koskevaa säännöstä.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta. Jos kyse on TekijäL 6 §:ssä tarkoitettusta yhteisteoksesta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeus kuvataiteen tuotteeseen

Kuvataiteen tuote on TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattu, jos se täyttää tekijänoikeussuojan yleiset edellytykset eli on tekijänsä luovan ilmaisun itsenäinen ja omaperäinen tulos. TekijäL:n esitöiden mukaan "kuvataiteeseen kuuluvaksi luetaan kaikenlainen muotoamistaide, niin kuin maalaukset, piirustukset, kivi- ja puupiirroukset sekä kuvanveistokset". (Komiteanmietintö 1953:5: Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 45) Nykyisin kuvataiteen käsite on laajempi ja sen katsotaan sisältävän esimerkiksi ympäristö- ja mediataiteen.

Kuvataiteen teosten kohdalla teoskynnystä on totuttu pitämään alhaisena. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 65. Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, s. 293) Tekijänoikeusneuvosto on aikaisemmissa lausunnoissaan katsonut kuvataiteen teoksina tekijänoikeussuojaa saaviksi muun muassa kalenteripyyhkeeseen painetun piirroksen, jossa oli tyylitelty pikkutyttö (lausunto 1991:4), lautapelin pelilaudan (lausunto 1994:7) sekä kahden yhdistyksen toiminnassaan käyttämät tunnukset (lausunto 2001:12). Lausunnossaan 1991:4 tekijänoikeusneuvosto totesi, että tyttöä esittävän piirroksen tekijänoikeussuojan kannalta ei ollut merkitystä sillä, että piirros oli painettu kankaalle.

Tekijänoikeus taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteeseen

Käyttötaitteen tuotteille, kuten esimerkiksi huonekaluille, on ominaista, että niiden muoto määräytyy pitkälti tuotteen käyttötarkoituksen mukaan. Mainitusta syystä johtuen tekijänoikeussuojan myöntämiselle käyttötaitteen tuotteille on suhtauduttu usein pidättyvästi. Monille käyttötaitteen tuotteille soveltuu luontevammin suojamuodoksi mallioikeus, josta on säädetty mallioikeuslaissa (221/1971). Periaatteessa ei kuitenkaan ole olemassa estettä sille, että myös käyttötaitteen tuotteet voisivat saada tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

TekijäL:n esitöissä on taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista todettu, että "laki ei suinkaan koske jokaista tuotetta, jota voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimus on tällöin asetettava varsin korkealle." (Komiteanmietintö 1953:5, s. 45)

Korkein oikeus on ottanut kantaa käyttötaitteiden tuotteiden teostasoon ja tekijänoikeudelliseen suojaan useissa ratkaisuisaan.

Ratkaisussaan KKO 1962 II 60 korkein oikeus katsoi taiteilijan suunnitteleman rannekorun taiteellisen muotoilunsa perusteella TekijäL:ssä tarkoitetuksi omaperäiseksi taideteokseksi. Ratkaisussaan KKO 1971 II 4 korkein oikeus katsoi puolestaan tekstiilitaiteilijan suunnitteleman ryijyn olevan laissa tarkoitettu taiteellinen teos. Ratkaisussa KKO 1980 II 3 oli kyse tekijänoikeudesta koru- ja solkimalleihin. Korkein oikeus katsoi henkilön A suunnitteleminen korumallien olevan laissa tarkoitettuja teoksia. Solkimallit eivät sen sijaan ylänneet teostasoon.

Korkein oikeus on käsitellyt käyttötaitteiden tuotteiden tekijänoikeussuojaa myös ratkaisuisaan KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto), KKO

1948 II 464 (kattovalaisin), KKO 1975 II 25 (sohvakalusto) ja KKO 1976 II 48 (koristevalaisin). Kyseisiltä tuotteilta on mainituissa ratkaisuihin evätty tekijänoikeussuoja niiltä puuttuneen omaperäisyyden johdosta.

Myös tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa käyttötaiteen tuotteiden ja myös tekstiilitöiden tekijänoikeudelliseen suojaan useissa lausunnoissaan (esim. lausunto 1994:8, valaisin; lausunto 1995:4, heijastinranneke; lausunto 1998:14, Jokeri-aiheinen päähine; lausunto 2001:16, huovasta valmistetut heijastimet; lausunto 2003:1, pussilakanat; lausunto 2003:4, Lohi- ja Hirvi-neuleet; lausunto 2003:8, pellavasta valmistetut keittiötekstiilit).

Tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa 1993:5 ja 1989:6 oli kyse tekijänoikeudesta kangasmalleihin. Näissä lausunnoissaan tekijänoikeusneuvosto katsoi eräiden kangasmallien yltävän teostasoon ja olevan siten tekijänoikeudella suojattuja.

Lausunnossaan 1993:5 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kangas, joka koostui punaisista puolukanmarjoista ja vihreistä puolukanlehdistä tummanvihreällä taustalla ja jossa oli eri värejä käyttämällä pyritty luomaan kolmiulotteinen vaikutelma valon osuessa marjoihin ja lehtiin, oli TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu teos. Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto kuitenkin huomautti, että tekijänoikeus ei suojaa aihetta, vaan sitä muotoa, jossa aihe on teoksessa ilmaistu. Tekijänoikeus kangasmalliin ei näin ollen estänyt toista suunnittelijaa itsenäisesti luomasta kangasta, jonka aiheena olivat puolukanmarjat ja -lehdet.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1989:6 oli kyse siitä, että henkilö A oli luonut kolme kangasmallia. Erään osakeyhtiön valmistamissa kankaassa oli käytetty samantyyppisiä elementtejä kuin A:n malleissa.

A:n suunnittelemista kangasmalleista ensimmäinen koostui palloista, jotka oli sommiteltu päällekkäin siten, että taaempi pallo ei näkynyt kokonaan. Pallojen osia eri tavoin värityksellä oli saatu aikaan useita eri näköisiä kangasmalleja. Toisessa kangasmallissa oli käytetty kuviota, joka muodostui kahdesta kärjekkään asetetusta kolmiosta. Kuviot oli sijoitettu joko vinoihin riveihin tai limittäin siten, että ne peittivät lähes kankaan koko pinnan ja väritykset eri tavalla. Kolmannessa kangasmallissa oli kaarevilla viivoilla tyylitelty tiheästi seisovia kuusia, jotka muodostivat kuusikon. Kuusien oksilla eli viivojen päällä oli vaihdellen vihreitä ja harmaita täpliä.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kangasmalleista ensimmäinen ja toinen eivät olleet tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia. Niiden mahdollisella kopioimisella ei siten ollut tekijänoikeudellista merkitystä. Tekijänoikeusneuvosto katsoi sen sijaan, että kangasmalleista kolmas ylsi teostasoon ja oli siten TekijäL 1 §:n mukaan suojattu teos. Neuvosto totesi, että A:n suunnittelema malli ja osakeyhtiön

valmistamalle kankaalle oli yhteistä se, että molemmissa oli käytetty kaarevia viivoja. Tätä kangasta ja A:n suunnittelemaa kangasmallia ei kuitenkaan voitu pitää saman teoksen kappaleina, eivätkä osakeyhtiön toimet kankaiden valmistamisessa siten loukanneet A:n tekijänoikeutta.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2003:4 otettiin kantaa neuletuotteiden teostasoon. Kyse oli miesten neuleista. Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi, että tekstiilitöitä suunnittelevan henkilön persoonallinen ja omaperäinen panos voi näkyä tekstiilissä lähinnä tuotteiden kuvioinnissa, värityksessä ja materiaalien valinnassa. Neuvosto totesi, että lausuntopyynnössä tarkoitetut neuleet suunnitelleen henkilön persoonallinen panos ilmeni neuleissa erityisesti neuleisiin suunniteltujen kuviointien taiteellisuutena eli siinä, kuinka lohi- ja hirvikuviot ja neuleiden muu kuviointi ja väritys oli suunniteltu ja sommiteltu yhtenäiseksi taiteelliseksi kokonaisuudeksi kummankin neuleen etupuolelle. Neuvoston näkemyksen mukaan kyseiset neuleet olivat muodoltaan sillä tavoin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne voitiin katsoa taiteellisiksi teoksiksi, jotka saivat tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

Teoksen muunteleminen / vapaa muuttaminen

TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan panoksen on suojaa saadaksesen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan oikeus kattaa vain hänen oman suorituksensa, eikä se rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Kuten edellä on todettu, edellyttää muunnelman tekeminen teoksesta teoksen tekijän suostumusta. Kappaleiden valmistaminen TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla suojaa saavasta muunnelmasta edellyttää sekä alkuperäisen teoksen tekijän että muuntelijan suostumusta.

TekijäL 4 §:n 2 momentin mukaan "jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen." Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumusta. Edellä mainitussa säännöksessä itse asiassa todetaan se tekijänoikeuden peruseriaate, että itsenäiset luomistyön tuotteet ovat tekijänoikeudella suojattuja.

Lain 4 §:n 2 momentin säännöstä on perusteltu TekijäL:n esitöissä seuraavasti: "Asian luonnosta johtuu, että kirjallinen ja taiteellinen luomistyö saa yleensä vaikutteita samalla alalla tapahtuneesta vanhemmasta tuotannosta eikä sen vuoksi ole siitä kokonaan riippumaton. (--) Aikalaiset ja jälkipolvet käyttävät hyväkseen olemassa olevia tyylipiirteitä, aatteita ja taiteellisia vaikutteita ja näillä on hedelmöittävä vaikutus heidän työhönsä. Tämä kaikki on täysin luonnollista eikä sille voida asettaa kieltoa. Milloin uusi teos täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset, täytyy

tekijän, vaikkakin hän sitä muovaillessaan on äsken mainitussa mielessä käyttänyt hyväkseen aikaisempaa teosta, saada luomukseensa itsenäinen tekijänoikeus." (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 50)

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että jos muutetussa muodossa valmistetussa teoksessa on kyse samasta teoksesta kuin alkuperäisteos, alkuperäisteoksen tekijällä tai tekijänoikeuden haltijalla on määräysvalta myös ko. uusien teosten suhteen. Jos teokset mielletään samoiksi, tekijänoikeuden loukkauksen voidaan yleensä katsoa tapahtuneen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 76 ja 88)

Yksityiskohtaisten sääntöjen antaminen siitä, miten raja vapaan luomisen ja muuntelemisen välillä käytännössä on vedettävä, on varsin vaikeaa. Riidanalaisissa tapauksissa rajanveto jää lain esitöiden mukaan oikeuskäytännön varaan, jolloin tuomioistuimen on vapaasti harkittava kaikki asiaan vaikuttavat seikat. (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 50. Oesch, Rainer: Bildcitat, NIR 1997, s. 442-)

Oikeuskäytännöstä voidaan mainita korkeimman oikeuden ratkaisu 1979 II 64. Tapauksessa A oli maalannut taulun käyttäen esikuvanaan B:n valmistamaa julkistettua valokuvaa sekä asettanut sen julkisesti näytteille ja myytäväksi. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan maalausta ja valokuvaa toisiinsa verrattaessa oli ilmeistä, ettei maalaus ollut voinut syntyä valokuvasta riippumatta. Muun muassa töissä kuvattujen lasten asennot ja vaatetus sekä osaksi tausta osoittivat huomattavia yhtäläisyyksiä. Toisaalta valokuvassa ja maalauksessa oli myös olennaisia eroavuuksia, etenkin lasten ilmeissä ja siinä, ettei maalaus ollut valokuvan tapaan yksityiskohtia tarkasti kuvaava. Huomioon ottaen, ettei A:n oikeus valmistamaansa valokuvaan koskenut sen aihetta ja että maalauksen ja valokuvan valmistusmenetelmien erilaisuudesta johtuen kuvaannollisesti vähäisetkin eroavuudet vaikuttivat olennaisesti kokonaisvaikutelmaan, korkein oikeus ei pitänyt B:n maalausta A:n valokuvan kappaleena, vaan valokuvan pohjalta syntyneenä itsenäisenä teoksena. B:n ei katsottu toimellaan loukanneen A:n tekijänoikeutta.

Lausuntopyynnössä tarkoitettujen hakijan tuotteet

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle valokuvia valmistamistaan tuotteista sekä vastapuolen eli P.K.:n valmistamista tuotteista. Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut tähän aineistoon.

Hakijan tuotteet ovat seuraavanlaisia:

Lausuntopyynnön liite 4: naisten viittamainen takki. Takki on perusväritykseltään vihreä. Takin selkäosan yläosa koostuu kahdesta päällekkäin ommellusta kankaasta. Päällimmäisessä kankaassa on

viuhkamainen, pelkistetty heinä/lehtikuviointi, joka on väritykseltään puna-vihreä.

Liite 5: neljä naisten viittaa / takkia. Vaatteet ovat malliltaan löysiä, pitkiä viittoja. Viitan etupuolella on pääntien alta lähtevä kolmiomainen, pelkistetty heinä/lehtikuviointi. Viittojen värit ovat harmaa, jossa on musta-oranssi kuviointi, tummanvihreä, jossa on puna-sini-vihreä kuviointi, havunvihreä, jossa on puna-vihreä kuviointi sekä violetti, jossa on puna-harmaa-vihreä kuviointi.

Liite 6: naisten takkeja ja oviverho. Oviverho on väriltään oranssi. Verhossa kulkee ylhäältä alas keltainen nauhamainen kuvio, jossa on eri värisiä lehtiä. Naisten takit, sellaisena kuin ne ilmenevät kuvista, ovat perusväritykseltään tummia. Takkien selkä- ja/tai etupuolella on pääntien alta lähtevä viuhkamainen, kolmion muotoinen heinä/lehtikuviointi. Osassa takkeja kuviointi jatkuu takin alareunaan asti.

Liite 7: naisten asukokonaisuus, joka koostuu mekosta ja viitasta tai bolerosta. Mekko on väritykseltään ruohonvihreä ja ilmeeltään pelkistetty. Mekkoon voidaan yhdistää lyhyt jakku (bolero), joka on väritykseltään oranssi-vihreä ja leikkauksiltaan epäsymmetrinen tai pitkä, väljä, viittamainen takki, joka vuori on oranssi ja päällyskangas vihreä. Takin selkäosassa on ylhäältä alas asti kulkeva oranssi lehtikuviointi.

Liite 8: naisten takkeja, hameita ja liivi. Takit ovat väriltään vihreä, merensininen ja tummansininen. Takkien etu- ja/tai selkäpuolella on kolmion muotoinen, viuhkamainen heinä/lehtikuvio. Kuvioden värit vaihtelee valkea-pinkki-violetista (vihreä takki) ja sini-pinkistä (tummansininen takki) musta-pinkki-vihreään (merensininen takki). Merensiniseen takkiin kuuluu myös samasta kankaasta valmistettu pitkä hame. Vihreään takkiin kuuluu polveen ulottuva tummansininen hame, jonka helmassa on vihreä ja violetti raita.

Liivin perusväri on violetti. Molemmilta hartioilta lähtee kohti liivin alaosaa kolmiomainen heinä/lehtikuvio. Kuviossa käytetyt värit ovat vihreä, musta, vaaleanpunainen ja sininen.

Liite 9: kaksi naisten takkia. Takeista toinen on väriltään violetti ja toinen marjapuuronpunainen. Molempien takkien sekä etu- että selkäpuolella on sama tyyllitelty heinä/lehtikuviointi, jota on käytetty myös muissa edellä selostetuissa tuotteissa. Violetin takin kuviointi on väritykseltään vihreä-musta-violetti ja marjapuuronpunaisen takin puolestaan harmaa-sini-ruskea-kelta-turkoosi.

Lausuntopyynnössä tarkoitettut P.K.:n tuotteet

P.K.:n suunnittelemat tuotteet ovat seuraavanlaisia.

Lausuntopyynnön liite 1: naisten liivihame, naisten takkeja. Kuvassa on musta-valkoinen, villakankaasta valmistettu naisten liivihame. Vaatteen poikki kulkee vasemmasta olkapäästä alas vaatteen alareunaan keskelle saakka musta kukan varsi. Varren keskiosassa on musta-valkoinen lehtikuvio.

Naisten takit ovat väriltään punainen, musta-vihreä sekä musta-keltainen. Takkien etu- ja/tai selkäpuolella kulkee isokokoinen, pelkistetty kukan varsi, jossa on muutamia (kaksi - neljä kappaletta) kukan tai lehden näköisiä kuvioita. Punaisen takin kuviointi on ruskea-beige, mustan takin hopeanvärinen ja keltaisen takin musta.

Liite 2: naisten takkeja, jakku ja viitta.

Kuvassa näkyy turkoosin värinen, malliltaan hyvin väljä naisten viitta. Viitassa on ylhäältä alas kulkeva varsi, jossa on lehden näköisiä kuvioita kolme kappaletta.

Takeista kolme on perusväritykseltään mustia. Takit on tehty kiiltävästä ns. tuulipukukankaasta. Takeissa käytetty kuviointi vaihtelee oranssista varsi-lehtikuvioista harmaalla tai violetilla pohjalla olevaan mustaan varsi-lehtikuvioon.

Jakku on valmistettu lehdenvihreästä pellavakankaasta. Jakun selkäpuolella on ylhäältä alas asti ulottuva musta, kookas varsi-lehtikuviointi.

Liite 3: seinävaate, naisten takki, naisten viitta, naisten jakku.

Kyseessä on katosta lattiaan ulottuva suorakaiteen muotoinen, pitkä seinävaate. Seinävaate on valmistettu oranssista kankaasta. Kankaalla on suurikokoinen, väriltään musta heinä/lehtikuviointi. Kuviointi kattaa seinävaatteen koko korkeuden.

Kuvista ilmenevä takki näyttää samalta kuin edellä selostettu, liitteestä 2 ilmenevä musta takki, jossa on musta kuvio violetilla pohjalla.

Naisten viitta on valmistettu havunvihreästä, kiiltävästä kankaasta. Viitan selkäosassa on käytetty olkapäältä puoliselkään asti keltaista kangasta. Tälle pohjalle on sommiteltu isokokoinen vihreä varsi-lehtikuviointi. Viitan hihansuut ovat keltaiset. Viitta on nilkkapituinen.

Naisten jakku on valmistettu beigen värisestä kankaasta. Siinä on käytetty mustaa aplikointia taskuissa, hihansuissa ja kauluksessa. Jakun etupuolella on kookas, väritykseltään musta-ruskea varsi-lehtikuviointi.

Lausuntopyynnössä tarkoitettujen tuotteiden vertailu ja vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se tulkitsee hakijan lausuntopyyntöä siten, että hakija pitää P.K.:n tuotteita joko omien töittensä kopioina tai muunnelmina ja on tästä syystä pyytänyt tekijänoikeusneuvostoa arvioimaan P.K.:n tuotteita suhteessa hakijan valmistamiin tuotteisiin.

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut sille esitettyyn aineistoon ja vertaillut sille esitettyjä kuvia hakijan eli I.K.:n ja P.K.:n tuotteista.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa hakijan eli I.K.:n suunnitteleuille tuotteille olevan tunnusomaista erityisesti niissä käytetyn pelkistetyn heinä/lehtikuvion, jota hakija kutsuu lausuntopyynnössään lehdykkäkuvioksi. Tämä kuvio toistuu lähes kaikissa hakijan suunnittelemissa tuotteissa. Lisäksi hakijan tuotteille on neuvoston näkemyksen mukaan ominaista rohkea värien yhdistely sekä päällystakeissa käytetty viittamainen malli.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että jotta jokin käytännöllistä tarkoituspäätä toteuttava tuote olisi TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattu, sen on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Tuotteen on siten tekijänoikeussuojaa saadakseen oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Tekijänoikeussuojaa saavat mm. taidekäsityön tuotteet silloin, kun ne ilmentävät tekijänsä persoonallista ja omaperäistä panosta eivätkä ole kopioita aikaisemmin luoduista teoksista.

Edellä selostetun mukaisesti taidekäsityön tuote, joka ylittää teostasoon, saa TekijäL:n mukaista tekijänoikeussuojaa. Kappaleen valmistaminen TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojatusta taidekäsityön tuotteesta sekä muuttamattomassa muodossa että muutettuna ja saattaminen muutetussa tai muuttamattomassa muodossa yleisön saataviin kuuluu TekijäL 2 §:n mukaan tekijän yksinoikeuden piiriin ja edellyttää siten hänen lupaansa.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, tutustuttuaan sille toimitettuun aineistoon, että hakijan eli I.K.:n tekemät tekstiilityöt voivat aikaisemman oikeuskäytännön valossa saada tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

Hakijan ja hänen vastapuolensa valmistamia tuotteita vertaillaan tekijänoikeusneuvosto on todennut, että P.K.:n tuotteista lausuntopyynnön liitteestä 3 ilmenevä vihreä viitta (kuva on merkitty numerolla 6) muistuttaa malliltaan ja ulkoasultaan eniten hakijan eli I.K.:n töitä

(liitteestä 5 ilmenevä hakijan tuote). Myös P.K.:n seinävaate (liite 3) ja hakijan seinävaate (liite 6) muistuttavat toisiaan siinä mielessä, että ne on molemmat valmistettu oranssista kankaasta.

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan mikään neuvostolle esitetyistä P.K.:n töistä ei kuitenkaan ole kopio tai edes muunnelma hakijan töistä. P.K.:n tuotteissaan käyttämä aplikointi eli käytetty heinä-lehti -kuviot tosin muistuttaa hakijan eli I.K.:n tuotteissaan käyttämää kuviota. Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan käytetyt heinä-lehti -kuviot eivät kuitenkaan ole täysin samanlaisia, eli P.K.:n tuotteissaan käyttämä kuviot ei ole yksi yhteen -kopio hakijan eli I.K.:n tuotteissaan käyttämästä kuviosta. Molemmissa kuvioissa on ainoastaan käytetty samantyyppistä aihetta eli tyyliteltyjä lehtiä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että koska hakijan ja hänen vastapuolensa valmistamat tekstiilityöt poikkeavat edellä selostetuista tavoin riittävästi toisistaan, tekijänoikeusneuvoston ei ole tarpeen ottaa kantaa siihen, ylittävätkö yksittäiset hakijan valmistamat tekstiilityöt tai niihin sisältyvät koristelukuviot teoskynnyksen ja ovatko ne mahdollisesti TekijäL 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojattuja. Sanottu koskee myös hakijan vastapuolen eli P.K.:n valmistamia tekstiilitöitä ja niihin sisältyviä koristeluja.

Tässä yhteydessä tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus ei anna kenellekään yksinomaista oikeutta esimerkiksi jonkin idean tai periaatteen hyödyntämiseen, vaan suojaaa jonkin teoksen, kuten taidekäsityksen tuotteen omaperäinen ilmenemismuoto. Siten esimerkiksi ajatus siitä, että vaatteissa voidaan käyttää koristeluna lehdykkäkuviona ilmenevää aplikointia, ei ole tekijänoikeudella suojattu. Kuka tahansa voi siten hyödyntää ja käyttää tätä ideaa omissa tuotteissaan. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitettujen kaltaiset lehti- ym. -kuvioinnit ovat tekstiilitöissä varsin yleisesti käytettyjä.

Vastaavasti voidaan todeta, että tekijänoikeus ei anna kenellekään yksinomaista oikeutta jonkin tietyn tyyppisen tuotteen, kuten kääntötakin tai pitkän liivin valmistamiseen. Suojaa saa ainoastaan tällaisen taidekäsityksen tuotteen ilmenemismuoto silloin, kun tuote ylittää taiteelliselta teokselta vaadittavaan teostasoon.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että on sinänsä mahdollista, että P.K. on saanut hakijan töistä vaikutteita omien tekstiilitöidensä luomiseen ja päin vastoin. P.K. ei kuitenkaan neuvoston näkemyksen mukaan ole näissä toimituksissa toiminut tekijänoikeudellisessa mielessä moitittavasti. Selvyyden vuoksi tekijänoikeusneuvosto toteaa vielä, että se ei tässä lausunnossaan ota kantaa siihen, kumpi asian osapuolista on valmistanut tuotteitaan ensin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, että lausuntopyynnössä tarkoitettua asiaa voitaisiin mahdollisesti arvioida myös muidenkin lakien kuin TekijäL:n valossa. Näitä lakeja voivat olla esimerkiksi tavaramerkkilaki (7/1964), mallioikeuslaki (221/1971) sekä sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettu laki (1061/1978). Tekijänoikeusneuvosto ei kuitenkaan toimivaltansa puitteissa voi ottaa kantaa muiden lakien kuin tekijänoikeuslain soveltamiseen.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Marit Hohtokari, Ahti Vääntinen, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Valteri Niiranen, Pekka Nissilä, Tuula Hämäläinen, Pekka Salomaa, Kai Nordberg ja Arto Alaspää.